

กลยุทธ์การบริหารความปลอดภัยตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนขยายโอกาส
ทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
School Security Strategic Management Based on
Buddhadhamma in Opportunity Expansion Schools Under the
Office of Basic Educational Commission

^{1*}ปณพจน์ พิลาวร Poonaphot Pilaworn

^{2**}พระมหาธำรงค์ ธตปุณโย Phramaha Thamrong Thitapungko

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

^{1,2}Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University

*First author, e-mail: Poonaphot.Pil@student.mbu.ac.th

**Corresponding author, e-mail: rongsamathi@gmail.com

Received April 22, 2025; Revised May 5, 2025; Accepted: August 15, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารความปลอดภัยตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา และ 2) สร้างกลยุทธ์การบริหารความปลอดภัยตามหลักพุทธธรรม โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสม กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ พระภิกษุ 3 รูป ผู้บริหารโรงเรียน 6 คน ผู้บริหารโรงเรียนและครูจากโรงเรียนขยายโอกาส 2,356 คน และผู้เชี่ยวชาญ 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารความปลอดภัย วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารความปลอดภัยในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=3.64$, S.D.=0.19) และสภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.34$, S.D.=0.14) สำหรับความต้องการจำเป็นในการบริหารความปลอดภัยในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา พบว่า ในภาพรวมมีความต้องการจำเป็นอยู่ในระดับสูง (PNI= 2.67) 2. ผลการสร้างกลยุทธ์การบริหารความปลอดภัยตามหลักพุทธธรรมใน

โรงเรียนขยายโอกาส พบว่า 1) ด้านภัยที่เกิดจากการใช้ความรุนแรงของมนุษย์ ประกอบด้วย 6 กลยุทธ์ 2) ด้านภัยที่เกิดจากอุบัติเหตุ ประกอบด้วย 13 กลยุทธ์ 3) ด้านภัยที่เกิดจากการถูกละเมิดสิทธิ ประกอบด้วย 12 กลยุทธ์ และ 4) ด้านภัยที่เกิดจากผลกระทบทางสุขภาพทางกายและจิตใจ ประกอบด้วย 12 กลยุทธ์

คำสำคัญ: กลยุทธ์การบริหาร; โรงเรียนขยายโอกาส; หลักพุทธธรรม

Abstract

This research article aimed to 1) study the current and desirable conditions of safety management based on Buddhist principles in extended opportunity schools, and 2) develop strategies for safety management based on Buddhist principles. The research employed a mixed-methods approach. The target groups included 3 monks, 6 school administrators, 2,356 school administrators and teachers from extended opportunity schools, and 5 experts. The research instruments used were semi-structured interviews and a questionnaire on the current and desired state of safety management. Data were analyzed using content analysis, means, and standard deviations. The findings revealed that: 1. The current condition of safety management was at the highest level ($\bar{X} = 3.64$, S.D.=0.19), and the desirable condition was also at the highest level ($\bar{X} = 4.34$, S.D.=0.14). The overall necessity index (PNI) was at a high level (PNI=2.67). 2. Strategies for safety management based on Buddhist principles were developed in four areas: 1) violence-related hazards (6 strategies), 2) accident-related hazards (13 strategies), 3) rights violation-related hazards (12 strategies), and 4) physical and mental health-related hazards (12 strategies).

Keywords: Management Strategies; Extended Opportunity Schools; Buddhist Principles

บทนำ

สถานการณ์ในยุคปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และสังคมโลก ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อวิถีชีวิตของผู้คนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเด็กและเยาวชน ซึ่งถือเป็นกลุ่มเปราะบางที่ต้องเผชิญกับภัยคุกคามในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นปัญหายาเสพติด ความรุนแรง การบริโภคสื่อที่ไม่มีการกลั่นกรอง และสภาพแวดล้อมที่ขาดคุณธรรมจริยธรรม ทั้งยังประสบ

ปัญหาการขาดภูมิคุ้มกันทางความคิด และขาดระบบดูแลจากครอบครัวหรือชุมชนอย่างทั่วถึง ส่งผลให้มีแนวโน้มพฤติกรรมเบี่ยงเบน และค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์เพิ่มขึ้น (กรมกิจการเด็กและเยาวชน, 2567) สภาวะดังกล่าวถือเป็นภัยคุกคามต่อความปลอดภัยของเด็กและเยาวชนอย่างชัดเจน โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากข้อเท็จจริงของนโยบายด้าน ความปลอดภัยในระดับชาติที่ยังมุ่งเน้นกลุ่มแรงงานมากกว่ากลุ่มเด็ก และขาดการบังคับใช้นโยบายด้านความปลอดภัยในเด็กอย่างเข้มงวดและจริงจัง เช่น การขาดมาตรการควบคุมผลิตภัณฑ์สำหรับเด็กหรือการป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียน (สมชาย แก้วคำ, 2564) นอกจากนี้ ระบบบริการและสวัสดิการของรัฐยังไม่เพียงพอในการช่วยเหลือเด็กที่บาดเจ็บหรือพิการจากอุบัติเหตุ ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตทั้งของเด็กและครอบครัวในระยะยาว (พร้อมพิไล บัวสุวรรณ, 2554)

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดการตื่นตัวในการกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหานี้เป็นระบบ โดยเฉพาะในภาคการศึกษา ซึ่งถือเป็นพื้นที่สำคัญของการปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมที่ดีให้แก่ผู้เรียน แนวทางหนึ่งที่ได้รับการยอมรับคือ แนวคิดการบริหารจัดการเชิงระบบ (Systems Management) ซึ่งเน้นการจัดการองค์ประกอบต่างๆ ขององค์กรอย่างสัมพันธ์กัน ไม่ว่าจะเป็นคน กระบวนการ เทคโนโลยี หรือสภาพแวดล้อม โดยมีเป้าหมายในการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบอย่างยั่งยืน ในบริบทของสถานศึกษาแนวคิดนี้ได้นำไปสู่ การออกแบบ ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน (Student Support System) ซึ่งครอบคลุมการป้องกันเฝ้าระวัง การช่วยเหลือและการส่งต่อ โดยยึดหลักความร่วมมือของทุกภาคส่วน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553) ในขณะเดียวกันแนวคิดโรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Approach) และการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) ก็มีบทบาทสำคัญในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อดูแลความปลอดภัยในเชิงพื้นที่ โดยมุ่งเน้นการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชน (Fullan, 2001) ในด้านมาตรฐานและแนวทางปฏิบัติ กระทรวงศึกษาธิการได้ออกมาตรฐาน ความปลอดภัยในสถานศึกษา ซึ่งครอบคลุม 5 ด้าน ได้แก่ ความปลอดภัยด้านอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม อาหารและสุขาภิบาล การเดินทาง และจิตใจของผู้เรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563) โดยเน้นให้สถานศึกษาจัดตั้ง “ศูนย์ความปลอดภัย MOE Safety Center” เป็นกลไกสำคัญในการบริหารจัดการเหตุฉุกเฉิน การป้องกัน และการเยียวยา โดยมีแนวทางการรายงานเหตุ การคัดกรองความเสี่ยง และการส่งต่อกรณีร้ายแรงอย่างเป็นระบบสอดคล้องกับหลักการบริหารความเสี่ยง (Risk Management) ที่เน้นการประเมินวางแผน ติดตาม และควบคุมความเสี่ยงในทุกระดับขององค์กร (Hopkin, 2018) นอกจากนี้ ยังมีการส่งเสริมให้สถานศึกษาใช้แนวทาง โรงเรียนปลอดภัย (Safe School Framework) เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการเฝ้าระวังตนเอง การฝึกซ้อมสถานการณ์จำลอง และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อความปลอดภัย (UNESCO, 2017) แนวทางเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการจัดการความปลอดภัยใน

สถานศึกษาจำเป็นต้องใช้ทั้งแนวคิดเชิงบริหารจัดการและจิตวิทยาเชิงบวกควบคู่กันไป เพื่อให้ครอบคลุมทั้งด้านกายภาพ จิตใจ และสังคมของผู้เรียน

ในการพัฒนาระบบความปลอดภัยในสถานศึกษา จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยข้อมูลเชิงพื้นที่มาประกอบการวางแผนและกำหนดกลยุทธ์อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาซึ่งมีลักษณะเฉพาะทั้งด้านบริบทของชุมชน เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม พื้นที่เหล่านี้มักประสบกับข้อจำกัดในการเข้าถึงทรัพยากร การบริหารจัดการและการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ทำให้ต้องพัฒนาระบบความปลอดภัยที่ตอบโจทย์เฉพาะพื้นที่และมีความยืดหยุ่นมากพอ (กัมปนาท นาคบัว, 2565) และการศึกษาข้อมูลในเชิงพื้นที่จะช่วยให้เข้าใจปัญหาอย่างลึกซึ้ง รวมถึงสามารถจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้ความร่วมมือจากชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานราชการ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เพื่อร่วมกันออกแบบมาตรการความปลอดภัยที่ครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสิ่งแวดล้อมของผู้เรียนนั้น อาจส่งผลให้เกิดรูปแบบการจัดการด้านความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (อดิสร ตีปานธรรม, 2561)

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมา ผู้วิจัยซึ่งมีบทบาทในการบริหารจัดการความปลอดภัยในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จึงตระหนักถึงความจำเป็นในการศึกษากลยุทธ์การบริหารความปลอดภัยตามหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างระบบความปลอดภัยที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยอาศัยหลักพุทธธรรม อาทิ สติ อธิปไตย 4 และพรหมวิหาร 4 ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม โดยในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีความคาดหวังว่าจะเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนานโยบายและมาตรการที่สามารถป้องกัน แก้ไข และเยียวยาปัญหาความไม่ปลอดภัยในสถานศึกษาได้อย่างครอบคลุม อีกทั้งยังจะช่วยสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้เรียน ครู และผู้ปกครอง ตลอดจนส่งเสริมให้สถานศึกษาเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้อย่างปลอดภัยและมีคุณภาพอย่างแท้จริง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนอย่างรอบด้าน อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศในระยะยาว

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารความปลอดภัยในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อสร้างกลยุทธ์การบริหารความปลอดภัยตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Method) ซึ่งดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ 1) ประชากร ได้แก่ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 6,723 โรงเรียน (ข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2567) 2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีการศึกษา 2567 จำนวน 1,178 โรงเรียน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) กำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลแต่ละโรงเรียน ใช้วิธีเทียบบัญญัติไตรยางค์ ส่วนการสุ่มกลุ่มตัวอย่างในแต่ละภาคใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับฉลาก จากนั้นสุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวนโรงเรียนละ 2 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1 คน และครูผู้สอน จำนวน 1 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น จำนวน 2,356 คน รายละเอียดตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

ภูมิภาค	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	ผู้ให้ข้อมูล		
	จำนวน โรงเรียน (แห่ง)	จำนวน โรงเรียน (แห่ง)	ผู้อำนวยการ โรงเรียน (คน)	ครูผู้สอน (คน)	รวม (คน)
ภาคเหนือ	1,538	307	307	307	614
ภาคใต้	754	254	254	254	508
ภาคกลาง	886	269	269	269	538
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	3,545	348	348	348	696
รวม	6,723	1,178	1,178	1,178	2,356

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารความปลอดภัยตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) สร้างและหาคุณภาพเครื่องมือโดยศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง แล้วจัดทำข้อคำถาม นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน พิจารณาคำดัชนีความสอดคล้อง (index of item-objective congruence: IOC) ซึ่งผลสรุปอยู่ระหว่าง 0.80–1.00 จากนั้นนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่ไม่ใช่ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาตามแนวทางของครอนบัค (Cronbach's Alpha Coefficient) และได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (α -Coefficient) ดังนี้ สภาพปัจจุบัน เท่ากับ 0.788 และสภาพที่พึงประสงค์

เท่ากับ 0.802 5) ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้มีความสมบูรณ์ แล้วนำไปใช้ในการ เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง และวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการบริหารความปลอดภัยตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยผู้วิจัยนำผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ มาหาค่าดัชนีของความต้องการจำเป็น (Priority Need Index: PNI) (นงลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวานิช, 2550) แล้วจัดกลุ่มความต้องการจำเป็นโดยนำค่า PNI modified ที่ได้มาจัดเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่มีค่าความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสูง (PNI modified=2.51-5.00) กลุ่มที่ 2 กลุ่มค่าความต้องการจำเป็นในการพัฒนาต่ำ (PNI modified=1.00-2.50) ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ กำหนดกลุ่มที่มีค่า ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสูงไปใช้เป็นข้อมูลในการสร้างกลยุทธ์

2) การวิเคราะห์ SWOT และ TOWS Matrix เป็นรายคู่ ซึ่งพิจารณาผลจากการวิเคราะห์การจัดกลุ่มความต้องการจำเป็นของการบริหารความปลอดภัยตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ดังนี้ (1) กำหนดให้กลุ่มค่าความต้องการในการพัฒนาสูง เป็นจุดอ่อนของการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในหรือเป็นภาวะคุกคามของการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (2) กำหนดให้กลุ่มค่าความต้องการในการพัฒนาต่ำ เป็นจุดแข็งของการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในหรือเป็นโอกาสของการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก เครื่องมือการวิจัย คือ แบบวิเคราะห์ข้อมูล SWOT และ TOWS Matrix จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ร่างกลยุทธ์การบริหารความปลอดภัยตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งประกอบด้วยกลยุทธ์พร้อมทั้งแนวดำเนินการในแต่ละกลยุทธ์

ผลการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารความปลอดภัยตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารความปลอดภัยตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การดำเนินงาน การบริหารความปลอดภัย	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์		
	$\bar{X}$	S. D	ความหมาย	$\bar{X}$	S. D	ความหมาย
1.การดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการป้องกัน ปลูกฝัง และปราบปรามภัย	3.55	0.24	ปานกลาง	4.26	0.23	มาก

ที่เกิดจากการใช้ความรุนแรงของมนุษย์ (Violence) ในสถานศึกษา						
2.การดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการป้องกัน ปลูกฝัง และปราบปรามภัยที่เกิดจากอุบัติเหตุ (Accident) ในสถานศึกษา	3.62	0.24	ปานกลาง	4.33	0.20	มาก
3.การดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการป้องกัน ปลูกฝัง และปราบปรามภัยที่เกิดจากการถูกละเมิดสิทธิ (Right) ในสถานศึกษา	3.72	0.30	ปานกลาง	4.37	0.18	มาก
4.การดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการป้องกัน ปลูกฝัง และปราบปรามภัยที่เกิดจากผลกระทบทางสุขภาวะทางกายและจิตใจ (Unhealthiness) ในสถานศึกษา	3.67	0.26	ปานกลาง	4.41	0.19	มาก
รวม	3.64	0.19	ปานกลาง	4.34	0.14	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า สภาพปัจจุบันโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 3.64$, $S.D.=0.19$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดตามลำดับ ได้แก่ ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการป้องกัน ปลูกฝัง และปราบปรามภัยที่เกิดจากการถูกละเมิดสิทธิ (Right) ในสถานศึกษา ($\bar{X} = 3.72$, $S.D.=0.30$) รองลงมา ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการป้องกัน ปลูกฝัง และปราบปรามภัยที่เกิดจากผลกระทบทางสุขภาวะทางกายและจิตใจ (Unhealthiness) ในสถานศึกษา ($\bar{X} = 3.67$, $S.D.=0.26$) ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการป้องกัน ปลูกฝัง และปราบปรามภัยที่เกิดจากอุบัติเหตุ (Accident) ในสถานศึกษา ($\bar{X} = 3.62$, $S.D.=0.24$) และด้านการดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการป้องกัน ปลูกฝังและปราบปราม ภัยที่เกิดจากการใช้ความรุนแรงของมนุษย์ (Violence) ในสถานศึกษา ($\bar{X} = 3.55$, $S.D.=0.24$) ตามลำดับ

สำหรับสภาพที่พึงประสงค์ โดยภาพรวมมีสภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.34$, $S.D.=0.14$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดตามลำดับ ได้แก่ ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการป้องกัน ปลูกฝัง และปราบปราม ภัยที่เกิดจากผลกระทบทางสุขภาวะทางกายและจิตใจ (Unhealthiness) ในสถานศึกษา ($\bar{X} = 4.41$, $S.D.=0.19$) รองลงมา ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการป้องกัน ปลูกฝัง และปราบปรามภัยที่เกิดจากการถูกละเมิดสิทธิ (Right) ในสถานศึกษา ($\bar{X} = 4.37$, $S.D.=0.18$) ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการป้องกัน ปลูกฝัง

และปราบปราม ภัยที่เกิดจากอุบัติเหตุ (Accident) ในสถานศึกษา ($\bar{X}$ =4.33, S.D.=0.20) และด้านการดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการป้องกัน ปลูกฝังและปราบปรามภัยที่เกิดจากการใช้ความรุนแรงของมนุษย์ (Violence) ในสถานศึกษา ($\bar{X}$ =4.26, S.D.=0.23) ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาผลจากการศึกษาความต้องการจำเป็นในการบริหารความปลอดภัยตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับสูง (PNI= 2.67)

2. ผลการสร้างกลยุทธ์การบริหารความปลอดภัยตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการป้องกัน ปลูกฝังและปราบปรามภัยที่เกิดจากการใช้ความรุนแรงของมนุษย์ (Violence) ในสถานศึกษา ประกอบด้วย 6 กลยุทธ์ ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการป้องกันปลูกฝังและปราบปราม ภัยที่เกิดจากอุบัติเหตุ (Accident) ในสถานศึกษา ประกอบด้วย 13 กลยุทธ์ ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการป้องกัน ปลูกฝัง และปราบปรามภัยที่เกิดจากการถูกละเมิดสิทธิ (Right) ในสถานศึกษา ประกอบด้วย 12 กลยุทธ์ และด้านการดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการป้องกัน ปลูกฝัง และปราบปราม ภัยที่เกิดจากผลกระทบทางสุขภาวะทางกายและจิตใจ (Unhealthiness) ในสถานศึกษาประกอบด้วย 12 กลยุทธ์

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารความปลอดภัยตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ทั้งในภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยเฉพาะด้านการดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการป้องกัน ปลูกฝัง และปราบปรามภัยจากการถูกละเมิดสิทธิ (Right) และภัยจากผลกระทบทางสุขภาวะทางกายและจิตใจ (Unhealthiness) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษามีความตระหนักถึงการส่งเสริมสิทธิขั้นพื้นฐาน และการดูแลสุขภาพองค์รวม ของนักเรียนทั้งทางร่างกายและจิตใจอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะปัญหาความไม่ปลอดภัยในโรงเรียนส่วนใหญ่ มักแฝงมากับพฤติกรรมการละเมิดสิทธิ ความเครียด หรือการแสดงออกทางอารมณ์ของนักเรียนซึ่งส่งผล ต่อสภาพแวดล้อมทางการศึกษาโดยตรง สอดคล้องกับแนวคิดของมาสโลว์ (Maslow) ที่เสนอว่า ความปลอดภัย (Safety Needs) เป็นหนึ่งในลำดับขั้นพื้นฐานของความต้องการมนุษย์ ซึ่งหากได้รับการตอบสนองอย่างเหมาะสม จะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจและพฤติกรรมเชิงบวกในผู้เรียน (Maslow, 1943) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของจิราพร อิ่มสำราญ ซึ่งพบว่า โรงเรียนที่ให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมสิทธิ และดูแลสุขภาพของนักเรียนจะมีแนวโน้มลดพฤติกรรมความรุนแรง และเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญ (จิราพร อิ่มสำราญ, 2562) และจากผลการวิเคราะห์ความ

ต้องการจำเป็น (PNI) พบว่า ความต้องการในการบริหารความปลอดภัยตามหลักพุทธธรรมอยู่ในระดับสูง แสดงให้เห็นถึงช่องว่างระหว่างสภาพปัจจุบันกับสภาพที่พึงประสงค์ที่ยังคงต้องได้รับการพัฒนา โดยเฉพาะในด้านสุขภาวะทางกายและจิตใจ รวมถึงการป้องกันภัยจากความรุนแรง ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในสังคมร่วมสมัย สถานศึกษาจึงจำเป็นต้องมีแนวทางในการบริหารจัดการที่ยืดหยุ่น และสอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน สอดคล้องกับแนวคิดของ Greenberg et al. ที่เน้นว่า โรงเรียนควรเป็นพื้นที่ปลอดภัยทั้งในมิติทางกายภาพและจิตใจ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาทางสังคมของนักเรียน โดยเฉพาะในกลุ่มนักเรียนที่อยู่ในพื้นที่เปราะบาง การสร้างสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อสุขภาวะจึงเป็นสิ่งจำเป็น (Greenberg et al., 2003) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ที่เสนอว่า ธรรมะเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาจิตใจมนุษย์ให้รู้จักประมาณ มีเมตตา และรู้หน้าที่ต่อสังคม ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการบริหารสถานศึกษาให้มีความปลอดภัยอย่างแท้จริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2547) ทั้งนี้ผลการศึกษาของสุชาติ สืบคำ ยังสนับสนุนว่าความต้องการในการบริหารความปลอดภัยในโรงเรียนไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว (สุชาติ สืบคำ, 2561)

2. ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า กลยุทธ์การบริหารความปลอดภัยตามหลักพุทธธรรมที่สร้างขึ้นนั้น ได้มีการกำหนดกลยุทธ์ครอบคลุมภัยทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ความรุนแรง อุบัติเหตุ การละเมิดสิทธิ์และสุขภาวะ โดยเฉพาะด้านอุบัติเหตุและสุขภาวะมีจำนวนกลยุทธ์มากที่สุด สะท้อนถึงความพยายามในการจัดการความเสี่ยงที่มีผลต่อชีวิตและการพัฒนาการของนักเรียนอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับแนวคิดเชิงการบริหารของ Deming ที่เน้นวงจรการบริหาร PDCA ซึ่งใช้ในการวางแผนพัฒนา และปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในการจัดการเชิงระบบที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยในองค์กร และยังสัมพันธ์กับหลักพุทธธรรมในด้านอริยมรรคมีองค์แปด ซึ่งเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตอย่างมีสติและเมตตา เช่น สัมมาทิฐิ (ความเข้าใจชอบ) และสัมมาภีระ (การกระทำชอบ) ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนานโยบายและกลยุทธ์เชิงจริยธรรมในสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม (Deming, 1986) ทั้งนี้งานวิจัยของสุชาติา เกตุแก้ว และคณะ ยังสนับสนุนการจัดการความปลอดภัยในโรงเรียนควรบูรณาการทั้งหลักวิชาการและหลักธรรม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อตัวนักเรียนและสังคมโดยรวม (สุชาติา เกตุแก้ว และคณะ, 2567) จากงานเขียนทั้งสองที่กล่าวมาแล้วข้างต้นแสดงให้เห็นว่าหลักเรื่องความปลอดภัยล้วนมีความสัมพันธ์กันในเชิงการจัดการที่จำเป็นต่อองค์กร โดยเฉพาะในสถานศึกษา ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ากลยุทธ์การบริหารความปลอดภัยตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่พัฒนาขึ้น มีความครอบคลุมประเด็นความปลอดภัยในทุกมิติ มีการบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับการบริหารจัดการสมัยใหม่ คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และมีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนขยาย

โอกาสทางการศึกษาอย่างยั่งยืน และสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนากลยุทธ์ที่ครอบคลุมประเด็นความปลอดภัยในมิติต่างๆ อย่างรอบด้าน

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยเรื่องกลยุทธ์การบริหารความปลอดภัยตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กลยุทธ์การบริหารความปลอดภัยตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากภาพอธิบายได้ว่า การบริหารจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษานั้นไม่ควรเน้นเพียงมาตรการหรือข้อกำหนดทางกฎหมายเท่านั้น หากแต่ควรเชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรม ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาจิตใจและคุณธรรมของบุคลากรในองค์กร โดยเฉพาะในสถานศึกษาซึ่งเป็นแหล่งบ่มเพาะอนาคตของชาติเข้าไว้ด้วย การพัฒนาแนวทางการป้องกัน ปกป้อง และปราบปรามภัยต่างๆ ในโรงเรียนสามารถออกแบบได้อย่างเป็นระบบ โดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นกรอบคิด เช่น เมตตา กรุณา สติ และสัมมาทิฐิ ซึ่งสามารถส่งเสริมความปลอดภัยในมิติทางกายภาพ อารมณ์ จิตใจ และสังคมได้อย่างครอบคลุม และยังช่วยสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เกื้อหนุนต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ นอกจากนี้ยังพบว่า ความต้องการด้านความปลอดภัยในโรงเรียนยังคงมีช่องว่างระหว่าง "สภาพปัจจุบัน" กับ "สภาพที่พึงประสงค์" ซึ่งแสดงถึงความจำเป็นที่ต้องมีการออกแบบกลยุทธ์ที่ตอบโจทย์ทั้งบริบทของโรงเรียนและอิงหลักธรรมทางพุทธศาสนา เพื่อให้การจัดการความปลอดภัยมีประสิทธิภาพอย่าง

แท้จริง และองค์ความรู้ที่สำคัญจากการวิจัยนี้คือ แนวทางการบริหารความปลอดภัยที่ประสบผลสำเร็จในสถานศึกษา ควรเป็นการผสมผสานระหว่างหลักวิชาการการบริหารจัดการสมัยใหม่กับหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมภายในบุคคล ซึ่งจะนำไปสู่ความมั่นคง ปลอดภัย และยั่งยืน

บทสรุป

การบริหารความปลอดภัยตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาดำเนินงานโดยเน้น การป้องกันและการดูแลสุขภาวะทางกายและจิตใจของนักเรียนเป็นสำคัญ ที่ต้องให้ความสำคัญกับความปลอดภัยเป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาความมั่นคงทางกายและจิตใจ ส่วนการนำผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (PNI) มาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน จะช่วยชี้ให้เห็นถึงช่องว่างระหว่างสภาพปัจจุบันกับสภาพที่พึงประสงค์ในแต่ละด้าน ซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนาเพื่อให้การบริหารความปลอดภัยมีความครอบคลุมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สำหรับการพัฒนากลยุทธ์ที่ครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ความรุนแรงจากมนุษย์ อุบัติเหตุ การละเมิดสิทธิ และสุขภาวะนั้น แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการจัดการปัญหาอย่างเป็นระบบ โดยนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ามาสอดแทรก เช่น อิทธิบาท 4 ช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจและการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ หลักอริยสัจ 4 ใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาและกำหนดแนวทางแก้ไข และหลักปธาน 4 ซึ่งเป็นหลักแห่งความตั้งใจในการกระทำชอบจะช่วยเสริม การบริหารความปลอดภัยให้มีคุณธรรมในระยะยาวได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐและองค์กรการศึกษา ควรพัฒนานโยบายที่ชัดเจนในการบริหารความปลอดภัยตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา โดยให้กระทรวงศึกษาธิการร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กำหนดแนวทางปฏิบัติที่ครอบคลุมทั้งด้านป้องกัน ปลูกฝัง และปราบปรามภัย เช่น การละเมิดสิทธิ สุขภาวะทางกายและจิตใจ และการใช้ความรุนแรง

2. การสนับสนุนงบประมาณและการอบรม ควรจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน เช่น การจัดอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาเกี่ยวกับการใช้หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหา รวมถึงการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่เน้นคุณธรรมและความปลอดภัย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. โรงเรียนและครู โรงเรียนควรนำกลยุทธ์ที่ได้จากการวิจัยไปประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะในด้านการป้องกันอุบัติเหตุและส่งเสริมสุขภาวะทางจิตใจ เช่น การจัดกิจกรรมเชิงพุทธธรรม การสอนสมาธิ หรือการสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางจิตใจในโรงเรียน ครูควรมีบทบาทสำคัญในการเป็นแบบอย่างและปลูกฝังคุณธรรมให้กับนักเรียน
2. สำหรับผู้ปกครองและชุมชน ควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนเพื่อสร้างเครือข่ายความปลอดภัย เช่น การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือโครงการร่วมกันในการป้องกันความรุนแรงและการละเมิดสิทธิในโรงเรียน
3. สำหรับนักวิจัยและนักวิชาการ ควรศึกษาและพัฒนาต่อยอดผลการวิจัยในประเด็นที่ยังมีช่องว่าง เช่น การประเมินผลการดำเนินงานในระยะยาว หรือการศึกษาผลกระทบของการใช้หลักพุทธธรรมในบริบทที่แตกต่างกันของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กัมปนาท นาคบัว. (2565). การศึกษาแนวทางการดำเนินงานรักษาความปลอดภัยของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 1. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- กรมกิจการเด็กและเยาวชน. (2567). รายงานสถานการณ์ด้านเด็กและเยาวชน ไตรมาส 2-2567. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
https://www.dcy.go.th/public/mainWeb/file_download/1714705487836-19838172.pdf.
- จิราพร อิ่มสำราญ. (2562). ผลกระทบของการส่งเสริมสิทธิและสุขภาวะต่อพฤติกรรมนักเรียน. วารสารพัฒนศึกษาศาสตร์, 10(1): 30-42.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวาณิช. (2550). การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น. กรุงเทพฯ: ธรรมดาเพลส.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2547). อริยมรรคมีองค์แปด: แนวทางแห่งการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.
- พร้อมพิไล บัวสุวรรณ. (2554). ครอบครัวและโรงเรียน หุ่นส่วนเพื่อสุขภาพของผู้เรียน. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ด.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). คู่มือการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา. https://www.sesalpglpn.go.th/wp-content/uploads/2021/03/student_care_manual-1.pdf.

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). *คู่มือการดำเนินงานความปลอดภัยสถานศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ*. <https://www.cpn1.go.th/2021/wp-content/uploads/2022/11/คู่มือความปลอดภัย-กระทรวงศึกษาธิการ.pdf>.
- สมชาย แก้วคำ. (2564). นโยบายสถานศึกษาปลอดภัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาเป็นสถานศึกษาสีขาวในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏสระแก้ว*, 3(1): 45-60.
- สุชาติ สืบคำ. (2561). การบริหารความปลอดภัยในโรงเรียนไทยในยุคสังคมเปลี่ยนแปลง. *วารสารวิชาการการศึกษา*, 12(2): 45-58.
- สุชาดา เกตุแก้ว และคณะ. (2567). แนวทางการบริหารสถานศึกษาปลอดภัยตามหลักปาปนิกรรมโรงเรียนวัดบัวขวัญ (มีทัฬหายุทธบำรุง) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1. *วารสารวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 6(1): 109-119.
- อดิสร ดีปานธรรม. (2561). การพัฒนารูปแบบการจัดการด้านความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎี สาขาการจัดการเพื่อการพัฒนา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์.
- Deming, W. E. (1986). *Out of the Crisis*. Cambridge, Mass: MIT Press
- Fullan, M. (2001). *Leading in a culture of change*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Greenberg, M., et al. (2003). *Safe Schools: A Handbook for Violence Prevention*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Hopkin, P. (2018). *Fundamentals of risk management: Understanding, evaluating and implementing effective risk management*. (5th ed.). London: Kogan Page.
- Krejcie, R. V., & D.W. Morgan. (1970). "Determining Sample Size for Research Activities". *Educational and Psychological Measurement*, 30(3): 607-610.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4): 370-396.
- UNESCO. (2017). *Comprehensive School Safety Framework*. Global Alliance for Disaster Risk Reduction and Resilience in the Education Sector (GADRRRES). <https://www.undrr.org/publication/comprehensive-school-safety-framework-2017>.

